

חלומות ומדינאות

זיגמונד פרויד הזדהה עם יוסף, פותר החלומות העומד חשוף בחצרות המלכים ובהיכלי המדע כדי להגן שם, נגד החרטומים, על חידושי הנועזים. להזדהות עם יוסף יכלו גם היהודים הרבים שהשתתפו בניסויים פוליטיים שונים לתקן עולם. על ניסוי מעין זה מספרת פרשתנו (מז, כא): "וְאֵת הָעַם הָעֶבְרִי אֹתוֹ לָעָרִים -- מִקְצֵה גְבוּל מִצְרַיִם וְעַד קֶצֶהוּ". הפירושים שניסו להסביר מלים ספורות אלו אינם אלא ספקולציות בלבד. מביניהם אזכור כאן רק את דבריו של ר' אברהם אבן עזרא: "ויש אומרים כי על אנשי כרך מצרים דבר הכתוב שהעבירים מהמדינה לערים כדי לעבוד את האדמה". יוסף ניסה לארגן מחדש את הכלכלה המצרית, תוך ניסיון לתכנן את עבודת האדמה בצורה רציונלית ומאורגנת, כדי שקפריזות הטבע לא יסכנו אותה בעתיד.

חלומות ופוליטיקה התאחדו בחיי יוסף. עובדה זאת הייתה נקודת מוצא לפירושו האלגורי של פילון, ענק הרוח היהודי מאלכסנדריה. עמדנו בפרשת 'מקץ' על החיים כחלום. על תפיסה זאת התבסס פילון כשקבע "שמדינאי הוא בהחלט פותר חלומות... אדם שדרכו לדרוש את החלום הגדול, המשותף והכללי שחולמים הבריות... גם בהקיץ. אותו חלום... הוא חייו של אדם". הפוליטיקה האמיתית חייבת להיות מבוססת לא על הרצון לשלוט אלא על מעין פתרון חלום, פירוש החיים והמציאות. "אל ינום שִׁמְרָךְ" (תהילים קכא ג-ד) - התכונה ההכרחית החשובה ביותר של מדינאי היא הכושר להשתחרר מן האשליות, אשליות שמקורן במציאות שמבחוץ, ואשליות שהן תוצאה של מחלתו המקצועית המסוכנת: הנרקיסזם, ההערצה והביטחון העצמיים בהם הוא מצטיין והתחושה שהוא חף משגיאות ואין בפניו גבולות.

יוסף "הָיָה רֹעֵה אֶת אֶחָיו בְּצֹאן". עבור פילון, בעקבות במקרא, הרועה הוא הדגם הראוי למדינאים, הצייד - לאנשי צבא. שני הדגמים, לפי פילון, לא יכולים לדור יחדיו. סמל הרועה-המנהיג מצוי בכתונת הפסים אשר ליוסף. בהתאם לתרגום היווני לתורה, נתפסו הפסים על ידי פילון, כבעלי צבעים שונים. רבגוניות וססגוניות אלו מצביעות על החובה המוטלת, על מדינאי כעל הרופא, להיות יָר (ב-ד): לשוני שבין המצבים ולהבדלים שבין האנשים, כדי להיות המנהיג של "כולם". את הרגישות הזאת, חובתו של הרועה, הטיב לבטא הנביא יחזקאל במשל הפוליטי אשר לו (לד, ב-ד): "הוֹי רֹעֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אֹתָם!! הֲלוֹא הֲצֹאן יָרְעוּ הָרֹעִים... אֶת הַנְּחֹלֹת לֹא חִזְקֶתֶם וְאֶת הַחֹלֶה לֹא רִפֵּאתֶם וְלֹנְשֵׁי בָרֶת לֹא חִבְשֵׁתֶם וְאֶת הַנְּדָחֹת לֹא הִשְׁבַּתֶם וְאֶת הָאֲבֹדֹת לֹא בִקְשֵׁתֶם..."

על שלשה פשעי הפוליטיקה

בדיני המלך (דברים יז, טז-יז), מעמידה בפנינו התורה שלוש סכנות גדולות האורבות לפוליטיקאים. כנגדן מעלה התורה שלושה איסורים החלים במיוחד על המלך: "רק לא ירצה לו סוסים... ולא ירצה לו נשים... וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְכֹּה לוֹ מְאֹד".

"לא ירצה לו סוסים": אהבת השלטון והעוצמה עלולה להפוך נברוזה, המגיעה לשיאה ברודנות ובמיליטריזם המיוצגים על ידי הסוס ורכב הברזל, הטנק של ימי המקרא.

"ולא ירצה לו נשים": הדוגמאות מההיסטוריה הרחוקה והקרובה רבות מדי. פעמים רבות פשעים קטנים אלה מהווים מקור לעיוות החלטות ולהשפעות זרות. על כל פנים, העובדה שאדם אינו יכול לשלוט על יצרו אינה בדיוק עדות מחניפה על כושר שיפוטו ותכונות המדינאי שבו.

"וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְכֹּה לוֹ מְאֹד": לכאורה זה השוחד המאפיין ארצות נחשלות בהן שליטים ובירוקרטים מנצלים את מעמדם כדי להתעשר. כנגדם הכריז משה (במדבר טז, טו): "לא תמור אֶחָד מֵהֶם נְשֹׂאתִי וְלֹא תִרְעִיתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם", ובעקבותיו שמואל (א; יב, ג): "את שור מי לקחתי וְחֶמְדִּי מי לקחתי וְאֶת מי עֲשִׂקְתִּי אֶת מי רצוֹתִי וּמִי־דַם מי לקחתי כֶּפֶר וְאֲעֲלִים עֵינַי בּוֹ". אך יש סכנה אחרת עמוקה ואיומה לא פחות. זאת סכנת המפלצת בעלת שני הראשים: הון ושלטון, שאינה מתעניינת בשוחד הקטן של רפובליקות הבנות. היא מצויה דווקא במדינות ה"מתוקנות" בהם האינטרסים של גורמי הון וקבוצות כלכליות חזקות, קובעות את הפוליטיקה הפנימית והחיצונית, והכל על טוהרת החוק והדמוקרטיה.

ועל ארבעה לא אשיבנו

שורות אלו נכתבות במדינה שסבלה מכל שלושת פשעי היסוד של הפוליטיקה. בעקבותיהם האידיאלים הזדהמו, הציניות פשתה וכל תקווה אבדה. אנו, בני הדמוקרטיות, "חפים" לכאורה מפשעים אלה. ולמרות זאת עלינו להיות ערים לפשע רביעי, עליו עמד פילון בפירושו האלגורי. יוסף, סמל המדינאי, נמכר כעבד לפוטיפר סריס פרעה. בביתו עתיד היה יוסף להתנסות בפיתויי אשת אדוניו. כחז"ל, תמה פילון על מעמד זה של 'אשת סריס'. לא אוכל לעמוד כאן על תשובתם המקסימה של חז"ל. עבור פילון היווה קושי זה דלת נוספת לפירושו. פוטיפר מייצג את "תבונת ההמונים", אשתו מייצגת את התאוה. אם אני מבין אותו נכונה, באופן פרדוכסלי פיתוייה של האשה, באות להעמיק את השעבוד לפוטיפר. הפיכת יוסף – המדינאי – לעבד מסמל את השעבוד לדמגוגיה: "ההמון הקונה את המדינאי הוא באמת סריס, כאשר לכאורה הוא בעל איברי הולדה אך הוא מחוסר כוח להוליד... עקר הוא ואינו מוליד חכמה". לא לחינם פוטיפר הוא שר הטבחים. הוא מסמל את הסכנה בפניה הזהיר אפלטון: אומנויות המטבח תופסות את מקומה של הדאגה לבריאות, הקוסמטיקה עושקת את מקומו של היופי הטבעי, הרטוריקה את מקומם של הטעונונים

הרציונליים. הסופיסטים, מורי השקר, תופסים את מקומם של מורי-האמת. תלמידיהם הפרסומאים ואנשי יחסי הציבור, הם הם 'שרי הטבחים', הפוטיפרים המודרניים. הפרסומת הבחירות? האם היא אינה אשת פוטיפר המנסה לפתות את העם כולו, באמצעות ההיפנוזה של אמצעי התקשורת ההמוניים, הצביעות והשקר? האם היא אינה מצליחה לפתות את הפוליטיקאים, המפקידים בידיה את גורלם ומימונם לפני כל מערכת בחירות? וכי תאמר, הלוא המועמדים חושפים את עצמם בוויכוחיהם? האמנם? האם הטקסטים ששיננו בעל פה מלמדים משהו? ואולי, לאור כל זה, היה קהלת (ט, יא) מוסיף כמה הערות לדבריו הקלאסיים: שְׁבִי וְרֵאָה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ אֵת הַטְּרַגְדִּיָּה שֶׁבְּפּוֹלִיטִיקָה, כִּי לֹא לְקָלִים הַמְּרוֹץ בַּבְּחִירוֹת וְלֹא לְגַבּוֹרִים יִהְיֶה מִשְׂרַד הַבֵּיטָחוֹן, וְגַם לֹא לְחֻכְמִים - לְחֵם לְחַלֵּק בְּמִשְׂרַד הָעֲבוּדָה, וְגַם לֹא לְנִבְנִים עֹשֶׂר לַעַם בְּמִשְׂרַד הָאוֹצָר, וְגַם לֹא לְיַדְעִים חֵן - חֵן לַעֲבוֹר מִסָּד.

פילון קובע שהכתרתו של יוסף היא הביטוי החשוב ביותר למשמעות המדינאות: "וַיֹּסֶר... אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיִּלְבָּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיִּשָּׂם רֶבֶד הַזָּהָב עַל צְנָאוֹ, וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ". 'מַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה' פירושה שעל המדינאי לדעת שהוא לא יותר מאשר משנה למלך, אדם העומד על הגבול שבין ההדיוט והמלך: "שָׁכַן הָעַם הוּא מַלְכוּ", והמדינאי האמיתי "מוכן לעשות הכל למען העם בנאמנות ובכנות". הטבעת היא סמל להענקת אמון העם, ורביד הזהב רומז "על תהילה ועל עונש כאחד", על האחריות לגורל העם האומר לו: "את הרביד הזה שעל צווארך הענקתי לך, הן כתכשיט אם יצליחו עסקי, הן כלולאת חנק - אם לא יעלו יפה". ועל המדינאי לענות: "לא למדתי להחניף לעם... הואיל והופקדו בידי הטיפול במדינה וניהולה, אנהג כאפוטרופוס הגון וכאב מחבב בכנות ובטוהר לב בלי הצביעות השנואה עליי"